

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

407 פ"ק פ"ק חקת תש"פ ע"ה נ"ה כ"ו ע"ה י"א

לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,

ניתן לקבל את העלון במייל etayba1@gmail.com

הנושא: בארה של מרים

אמרתי אלהים אתם ובני עליון כולכם, אכן כאדם תמותון" (תהילים פ"ב). ופירש רש"י: אלקים, מלאכים. כשנתתי לכם את התורה, נתתיה לכם ע"מ שאין מלאך המוות שולט עוד בכם, אכן כאדם הראשון תמותון – אחרי שחיבלתם מעשיכם כמוהו", אחר חטא העגל - שוב חזרה המיתה לעולם.

תפקידה של 'פרה אדומה' להביא את הריחוק שנעשה בחטא העגל וגרם למיתה, לקרב חזרה אל מקור החיים "ונתן מים חיים אל כל" להחזיר את החיות על ידי ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום".

כותב הרלב"ג בפרשתנו (רבנו לוי בן גרשום) וז"ל: הנה סמך זה למיתת מרים להעיר שמיתת הצדיקים עושה רושם, ואחשוב שגם מרים היה כיושבת לב ישראל בחכמתה לעבוד השם יתעלה, וכאלו אמר, שאם היתה מרים בחיים לא הרסו ישראל בזה האופן לשאול המים ממש בדברי קנטורין כאלה. עכ"ל.

וצריך להבין הכיצד אם היתה מרים חיה לא היו באים ישראל לידי קנטורין כאלה?

המפגש הראשון שלנו בתורה עם מרים הנביאה הוא בתחילת פרשת שמות (א', ט"ו): "וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְמַלְאכֵי הָעֶבְרִית אֲשֶׁר שֵׁם הָאֶחָת שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פּוּעָה".

וכתב רש"י: שפרה - זו יוכבד ע"ש שמשפרת את הולד. פועה - זו מרים על שם שפועה ומדברת והוגה לולד כדרך הנשים המפייסות תינוק הבוכה. ע"כ.

מרים היא סמל של האמא המפייסת את תינוקה הבוכה. ובדרך זו היא מתנהגת גם עם כלל ישראל היא יודעת כיצד לפייס אותם בשעת צער ובכי.

וזאת על ידי אמונתה החזקה בבורא עולם, וכפי שמוכיחה זאת עוד מקטנותה, כאשר אביה מגרש את אשתו יוכבד. וכדברי הגמרא בסוטה (יב.): "וילך איש מבית לוי" להיכן הלך? אמר רב יהודה בר זבינא: שהלך בעצת בתו. תנא, עמרם גדול הדור היה כיון (שראה שאמר) פרעה הרשע כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו, אמר לשוא אנו עמלין. עמד וגירש את אשתו, עמדו כולן וגירשו את נשותיהן. אמרה לו בתו: אבא קשה גזירתך יותר משל פרעה, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ואתה גזרת על הזכרים ועל הנקיבות. פרעה לא גזר אלא בעוה"ז ואתה בעוה"ז ולעוה"ב. פרעה הרשע ספק מתקיימת גזירתו ספק אינה מתקיימת אתה צדיק בודאי שגזירתך מתקיימת שנאמר (איוב כ"ב, כ"ח) "ותגזר אומר ויקם לך" עמד והחזיר את אשתו, עמדו כולן והחזירו את נשותיהן. ויקח' ויחזור' מיבעי ליה? א"ר יהודה בר זבינא: שעשה לו מעשה ליקוחין, הושיבה באפריון ואהרן ומרים מרקדין לפניו ומלאכי השרת אמרו "אם הבנים שמחה".

"וְתָמַת שָׁם מְרִים וְתִקְבֵר שָׁם" (כ', א').

כתב רש"י: ותמת שם מרים - (מ"ק כח) למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה? לומר לך, מה קרבנות מכפרין (ס"א כמו שפר' אדומה מכפרת) אף מיתת צדיקים מכפרת.

וכתבו התוספות במסכת מועד קטן (כח.): פירוש, על מעשה העגלץ וכדאמרין במדרש, משל לבן השפחה שטינף פלטרין של מלך אומר המלך תבוא אמו וכו'. ע"כ.

כלומר נתקשו התוספות, פרה אדומה אין תפקידה לכפר, פרה אדומה נשחטת מחוץ לביהמ"ק ונשרפת ומשתמשים באפר שלה כדי לטהר טמאי מתים. מדוע א"כ נאמר 'מה פרה אדומה מכפרת אף מיתתן של צדיקים מכפרת'.

ומתרצים התוספות: שפרה אדומה מכפרת על מעשי העגל, וכדברי המדרש, משל לבן שפחה שטינף פלטרין של מלך, אמר המלך, תבוא אמו ותקנח צואת בנה.

וצריך ביאור, אם סמיכות הפרשיות באה ללמד כי מיתת צדיקים מכפרת מדוע למדו זאת ממיתתה של מרים, היה מן הראוי להסמיק את פרשת מיתת אהרן וללמוד זאת ממיתת אהרון?

ונראה לומר, כי פרשת טומאת מת פותחת (ט"ו, ט"ז): "זאת התורה אדם פי ימות באהל כל הבא אל האהל וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים". וממילת "אדם" דרש רבי שמעון בר יוחאי (יבמות סא.): 'קברי עובדי כוכבים אינן מטמאין באהל, שנאמר 'ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם', אתם קרויין אדם ואין העובדי כוכבים קרויין אדם' (וכך פסק הרמב"ם פ"א מהלכות טומאת מת ה"ב ו"ג. אולם ר"ת ור"י ביבמות סא. חולקים על הרמב"ם. והשו"ע י"ד סימן שע"ב סעיף ב' חשש לשיטתם ולכן כתב, כי ראוי שכהן לא יעלה על קברי גויים. יע"ש).

כלומר לגוי חסר מעלת ה"אדם" ולכן אין בו טומאת מת.

ויש לפרש, כי מעלת האדם מלשון "אדמה לעליון", תפקידו של האדם להידמות לבוראו ולהתחבר אליו, ואזי הוא זוכה להתחבר למקור החיים "ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום".

אולם במיתתו מתרחק האדם מבוראו - מקור החיים, ולכן מפיץ הוא טומאה על כל סובביו, גוי שאין בו מעלת "אדמה לעליון" בחיים חיותו, ורחוק הוא בחייו ממקור החיים, הרי שגם בפטירתו, אין כל ריחוק שיביא לידי טומאה.

תפקידה של ה"פרה האדומה", "אדומה" מלשון "אדמה לעליון", להחזיר את הטמאים שוב לבחינה של "אדמה לעליון" להתחבר חזרה אל מקור החיים.

אחר מתן תורה וקודם חטא העגל, עם ישראל זכו להתחבר אל מקור החיים ונסתלק המות מהם, אבל בחטא העגל "אני

מרים מאמינה כי על אף שעל פניו צודק אביה עמרם, אין צורך להתחנתו, אין תועלת בנישואין, אבל היא באמונתה החזקה יודעת כי עלינו לעשות את מה שמוטל עלינו ובורא עולם יעשה את שלו. ובכוחה אמונה זו היא משנה את דעתו של אביה להחזיר את יוכבד וזוכים ללדת את מושיען של ישראל.

גם כאשר זורקים את אחיה ליאור, ולכאורה שוב יש מקום ליאוש, הרי תינוק לא יכול לשרוד לבדו בתיבה ביאור הגדול. אבל לא אצל מרים "וּתְתַצֵּב אַחֲתוֹ מִרְחַק לְדַעָה מֵהַ יַעֲשֶׂה לָהּ".

מרים לא רק שומרת עליו. נכון, היא גם משגיחה, אבל היא מצפה לראות מה הקב"ה מתכנן. ברור לה שהכיוון חיובי, היא רק רוצה לראות איך זה יקרה. היא לא מחכה לראות האם הוא יינצל אלא איך הוא יינצל. מרים יודעת שיהיה טוב בסוף, היא בטוחה בזה, היא רק עומדת לראות איך הקב"ה יגלגל את המציאות לקראת הטוב.

אם היתה מרים חיה, אומר לנו הרלב"ג לא היתה כל הקנטרנות הזו של ישראל, כי היא היתה מלמדת אותם כי הכל לטובה, ואין להתיימשך כלל אלא רק צריך להמתין ולחכות לטוב.

בזה נבוא ונבאר הגמרא בתענית (ט). אומרת, כי הבאר במדבר היה לישראל בזכותה של מרים.

ומצינו במדרש (במדב"ר א, ב) טעם מדוע בזכות מרים בא הבאר לעם ישראל: הבאר בזכות מרים שאמרה שירה על המים, שנאמר (בשלה ט"ו) "ותען להם מרים שירו לה", ובמי באר (במדבר כ"א) "אז ישיר ישראל את השירה הזאת". ע"כ.

ומבואר כי בזכות שירתה של מרים זכתה לבאר.

עוד מצינו בתוספתא (על מסכת סוכה פרק ג'): "הבאר היה דומה לסלע שגודלו קטן ביותר כמלא כברה, והיתה הולכת עם מחנה ישראל עולה בהרים ויורדת בגאיות, כאשר בעת חנייתם של ישראל היא קובעת את משכנה במקום הגבוה ביותר שבמחנה כנגד פתחו של אהל מועד.

גודלו של המעיין אשר נבע מהבאר היה כמלא פי הפך, והוא היה נובע לאחר שהיו נשיאי ישראל מקיפים אותה במקלותיהם ושרים את שירת הבאר: "אז ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר ענו לה. באר חפרוה שרים כרוה נדיבי העם במחקק במשענותם וממדבר מתנה".

הרי לנו כי רק לאחר שהיו מסיימים הנשיאים לומר את השירה, היו המים מבעבעים ועולים כעמוד כלפי מעלה ומתרבים באופן ניסי, עד שכל אחד מהנשיאים יכול היה למשוך את המים באמצעות מקלו אל עבר שבטו ומשפחותיו (ובפירוש חסדי דוד כתב, שהמים היו כה עזים עד שהמבקש לחצותם בכדי לעבור מתחום מחנהו של שבט זה לתחום מחנהו של שבט אחר, היה צריך לעשות זאת באמצעות ספינות).

מרים הנביאה זכתה לבאר על ידי שירה והודה לבורא עולם, ולכן היא מתנה את ההנאה מהמתנה של הבאר בשירה והודיה, בשונה מהמון וענני הכבוד, כדי להנות ממי הבאר צריך בתחילה להודות ולשורר לבורא עולם, אז זוכים לקבל את מתנתה של מרים.

כתב רבי חיים פאלאג'י בספרו כף החיים (סימן ל"א סעיף ג'): אחרי ההבדלה במוצאי שבת ישתה מים שנשאבו מקודם ההבדלה או אחר ההבדלה, שהרי כתב הכל בו והביאו מרן בבית יוסף (אר"ח סי' רצ"ט סעיף ו') וכן הרמ"א וז"ל: נהגו הנשים לדלות מים במוצאי שבת תיכף שישמעו ברכו, שמצינו באגדה, שבארה של מרים בימה של טבריא וכל מוצאי שבת מחזרת על כל בארות ועל כל מעיינות, וכל מי שהוא חולה ויזדמן לו מים וישתה אפ"ל כל גופו מוכה שחין, מיד נרפא. ומעשה במוכה שחין אחד שירד לטבול בטבריא ואירע וצפה לבארה של מרים ואסחי ונתרפא (ויק"ר פ' אחרי כ"ב ג).

ומעשה באדם אחד שהיה מוכה שחין והלכה אשתו במוצאי שבת לשאוב מים, ונתעכבה יותר מדאי ונזדמנה לה בארה של מרים ומלאה כדה מאותן המים, כיון שבאה אצל בעלה כעס עליה ומרוב כעסו נפלה כדה משכמה ונשבר הכד ונפלו מטיפי המים על בשרו, ובכל מקום שנתנו המים נרפא השחין. ועל זה אמרו חכמים (קידושין מ): "רגזן לא עלתה בידו אלא רגזנותו". ולכך נהגו לשאוב מים בכל מוצאי שבת. ומכאן תוכחת חיים, לבל יהיה כועס, בכל מקום ובכל זמן, אפילו בדבר שראוי לכעוס, כי כעס בחיק כסילים ינוח, ובפרט במוצאי שבת, כי

כמה בני אדם שהם עצבים וטריאקליס (חולי נפש) והם כועסים, כי הלא תראה כי על ידי הכעס איבד טובה הרבה, שאם לא היה כועס, היה שותה מן המים, והיה מתרפא כל גופו. וזה הוא כוונת הכתוב בספר קהלת (סימן יא), "והסר כעס מלבך והעבר רעה מבשרך", שאם היה מסיר הכעס מלבו, היה מתרפא כל בשרו. ע"כ.

ולפי דרכינו יש לומר כי שונה הברכה של הבאר משאר הברכות, כי מרים אינה נותנת מהמתנה בלי תנאי מראש, של אמירת שירה והודאה לבורא עולם. ממילא בעל הכועס על אשתו בעת שהיא הולכת לשאוב לו מים מהבאר, חסר לו בהכרת הטוב, הוא אינו ראוי לשתות מבארה של מרים, ולכן הוא נענש שהמים נשפכו ולא יכול היה ליהנות מהם.

וממשיך ואומר ב'כף החיים': ונראה דמלבד סגולת רפואת הנפש, למי ששותה מים מבארה של מרים, עוד רבותא יתירה אשתכחת, כי הם מסוגלים לפתוח לבו בחכמת התורה, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה, וכן אמרו על הרב מוהר"ח ז"ל, שהשקהו מים רבו רבינו האר"י ז"ל מבארה של מרים, ובזה זכה לחכמת הקבלה, ואם כן בעת שתית המים אחר ההבדלה, בעודנו שותה המים, יכוין בדעתו לפסוקי פרשת חוקת, אז ישיר ישראל, עד ונשקפה על פני הישימון, והוא מסוגל להתחכם בתורה, בעזר משדי, ואני נוהג לומר בלחישא אלו הפסוקים על פני המים, קודם ברכת שהכל.

ולפי מה שהזכרנו בשם התוספתא שהבאר היתה מוציאה מים רק לאחר אמירת שירה, לכן מן הראוי שגם במוצאי שבת, כדי לזכות לשתות מהבאר זהו רק לאחר אמירת השירה ולכן ראוי לומר פסוקי השירה המובאים בפרשת השבוע.

מובא בפרקי דרבי אליעזר (פרק ג"א): "ר' פנחס אומר: מי הבאר עתידין לעלות תחת מפתן הבית ומפרים ונובעים, ויוצאים שנים עשר נחלים כנגד שנים עשר שבטים... ויורדין לנחל קדרון נחל אשר לא יוכל אדם לעבור... והמים נמשכין ויורדין אל ערבנות יריחו... וכל שדה וכרם שאינם עושין פרי, משקין מאותם המים האלה ונכנסין לים המלח והם מרפאין אותו... ושם הם דווגין, כלל מנה הכתוב, שהם נמתקין כמן ועולין בנחל עד ירושלים ושם נאחזין במכמרותיהן וכו'. יע"ש.

הרי לנו כי עתידה בארה של מרים להתגלות בזמן הגאולה העתידה, אבל מרים מתנה את התגלותה באמירת השירה, "תשורי מראש אמנה", על ידי שנשיר ונודה לבורא עולם על כל הטוב אשר גמלנו, ממילא נזכה לגילוי בארה של מרים ולגאולה העתידה.

"עשה לך שרף ושים אותו על נס" (כ"א, ח')

יש לפרש בדרך רמז, "עשה לך שרף", היינו קח לך רב הדומה למלאך ה', כדברי הגמרא (חגיגה טו: מו"ק יז.) "אמר רבי יוחנן, מאי דכתיב כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא? אם דומה הרב למלאך ה' צבאות יבקשו תורה מפיהו, ואם לאו אל יבקשו תורה". וכמו שמצינו על גדולי הצדיקים שזכו לכינוי "השרף", כגון "השרף מקוצק" "השרף מטרליסק" "השרף מבריסק" – הגאון רבי יהושע ליב דסקין. ועוד.

הידבק בהם ואמץ אותם שיהיו רבותיך.

"ושים אותו על נס" – צריך אתה לקחת את הרב הדומה למלאך ולהעמיד אותו תמיד "לנס" נגד עיניך, ללמוד ממעשיו ומדרכיו הקדושים, ורק הוא יהיה דמות להערצה עבורך. ולא חס ושלוש אנשים אחרים על אף שמוצלחים בענייני ממון ושאר ענייני עולם הזה, אין הם ראויים להיות מודל לחיקוי ח"ו, ואין להעריץ אדם על הצלחתו בענייני העולם הזה כלל.